

RAZISKOVALNO DELO MLADIH V LJUBLJANI IN KNJIŽNIČARJI

Lenka Perko

Centralna tehniška knjižnica, Ljubljana
(lenka.perko@ctk.uni-lj.si)

Oddano: 10.03.2000 – Sprejeto: 17.04.2000

Strokovni članek

UDK 303.822-053.5/.6 : 023

Izvleček

Glede na zbrane podatke o raziskovalni dejavnosti v osnovnih in srednjih šolah v Ljubljani lahko ugotovimo, da se večina šol v Ljubljani ukvarja z mladinskim raziskovalnim delom. Raziskovanje zajema vsa področja znanosti, čeprav so ta neenotno definirana in zato med seboj niso primerljiva, zlasti če gledamo raziskovalca skozi različna življenjska obdobja. Podpora tovrstni dejavnosti je relativno dobra, v primerjavi z njeno promocijo in premajhno uporabo tako v šolah, knjižnicah kakor tudi širšem okolju. Mentorstvo pri raziskovalnih in projektnih nalogah bi moralo zajemati tudi knjižničarje vseh tipov knjižnic kot somentorje oziroma enakovredne udeležence pri raziskovalnem delu mladih. Ustrezno poznavanje raziskovalnega dela mladih ter permanentno izobraževanje tako mentorjev kot knjižničarjev bi pripomoglo k večji in ustreznejši nabavi in uporabi raznovrstne literature in različnih virov informacij. Z vzpostavitvijo enotnih kriterijev dela in definiranjem procesov raziskovanja mladih bi pridobili bolj strokovne in primerljive rezultate.

Ključne besede: mladi raziskovalci, mentorji, bibliotekarji, raziskovalne naloge, osnovne šole, srednje šole, Ljubljana

Abstract

The collected data on the research activity in primary and secondary schools of Ljubljana shows that the majority of schools enable their students to engage in these activities. The research covers all fields of science, although the definitions of these have not been uniform, which renders them incomparable with each other, particularly when the researcher is followed up through different periods of life. The support available for this activity is relatively good, as compared to its insufficient promotion and use, not only in schools and libraries but also in a broader environment. The mentorship in research projects should also include librarians of different library types, participating in the research activity of the youth on an equal footing, as co-mentors. Adequate knowledge of the research activity of the youth along with permanent education of both mentors and librarians should contribute to quantitative and qualitative advances in the acquisition and use of different publications and other sources of information. By adopting uniform criteria for work and definition of youth research processes we could obtain more professionally relevant and comparable results.

Key words: young people, mentors, librarians, research projects, secondary school children, primary school children, Ljubljana

Uvod

Človekova raziskovalna pot gre skozi različna življenjska obdobja, od katerih je odraščanje, razvijanje, izobraževanje in vzgajanje najpomembnejše ravno v mladosti. Prava pot vsebuje ustvarjalnost, inovativnost in znanje ter odkrivanje nadarjenosti. Celovita osebnost odraža dejavnike kot so družinsko okolje, socialno - ekonomski status, interesne dejavnosti ter razlike med spoloma. Lahko bi rekli, da živimo v nekem "življenjskem mavričnem krogu". Starši, naši vzorniki, učitelji in družba v celoti v naši zgodnji mladosti močno vplivajo na naš razvoj in naše odločitve.

Raziskovati začnemo že v dobi zgodnjega otroštva z opazovanjem sveta, ki nas obdaja. Nato raziskujemo vsebine šolskih učnih predmetov, se vključujemo v različne raziskovalne tabore, pripravljamo seminarske in raziskovalne naloge, pišemo referate, postanemo mladi raziskovalci v dodiplomskem in podiplomskem študiju in nazadnje smo pravi odrasli raziskovalci na področju lastnega življenja in dela. Da bi naše raziskovanje potekalo bolj zanimivo in strokovno, pa se skozi vsa ta obdobja veliko pogovarjamo, pišemo, beremo, se informiramo, uporabljamo različne medije, kot so knjige, revije, radio, televizija, računalnik, obiskujemo knjižnice in druge ustanove.

Prvi poskus spoznavanja raziskovalnega dela pravih raziskovalcev pa se začne z mladinskim raziskovalnim delom, ki zajema osnovno in srednjo šolo.

1 Analiza zbranih podatkov

Kljub temu, da se tako raziskovalne kot projektne naloge uspešno izdelujejo in javno predstavljajo, pa še vedno v ustrezni literaturi in napotkih za delo ne najdemo ustrezne definicije, kaj je raziskovalna in kaj projektna naloga, oziroma kakšna je razlika med njima in njun namen. Prav tako tudi ni definirano število udeleženih raziskovalcev (individualno delo, skupinsko delo in delo v parih), kdo je lahko mentor (glavni in ostali mentorji), kakor tudi kakšna znanja ter pogoje moramo upoštevati pri tovrstnem delu.

Zbrani in analizirani so podatki, ki so bili javno objavljeni v zbornikih Mestne občine Ljubljana – Oddelek za kulturo in raziskovalno dejavnost, v publikacijah Urada za statistiko, publikacijah Zveze organizacij za tehnično kulturo Slovenije in drugih uradnih dokumentih, nanašajo pa se na raziskovalno dejavnost, ki je organizirana v Ljubljani in je zajeta tudi v sklopu srečanja mladih raziskovalcev in mentorjev Ljubljane pod naslovom: »Zaupajmo v lastno ustvarjalnost«, v letu 1997. Mladinska raziskovalna dejavnost zajema raziskovalne in projektne naloge.

Pri statistični analizi podatkov so zaradi preglednosti in primerljivosti podatkov odstotki (%) zaokroženi na cela števila. Zaradi lažje predstavitve podatkov v obliki preglednic in grafikonov, kakor tudi zaradi lažje razlage in komentarjev, so v nadaljnjem besedilu uporabljene naslednje okrajšave: ljubljansko področje – Ljubljana; Ljubljana - Lj.; osnovna šola – OŠ; srednja šola – SS; raziskovalna dejavnost - raziskovanje.

Zbrani statistični podatki so reprezentativni samo za osnovne in srednje šole z ljubljanskega področja. Predstavljeno je leto 1997, ker so to v času priprave prispevka bili zadnji objavljeni in primerljivi podatki.

1.1 Raziskovalna dejavnost mladih v Ljubljani

Razlogi za udeležbo ali neudeležbo mladih pri mladinski raziskovalni dejavnosti so lahko različni. Na osnovi prebrane literature, razgovorov z učitelji, mentorji in knjižničarji, kakor tudi mladimi raziskovalci, iz lastnih izkušenj in na osnovi zapisov v sredstvih javnega obveščanja bi lahko sklepali, da so med razlogi za

neudeležbo lahko tudi naslednji: neustrezna opremljenost šol in temu primerno tudi knjižnic, nezanimanje mladih za tovrstno delo, nepoznavanje raziskovalnega dela mladih, nezainteresiranost učiteljev za mentorstvo mladim raziskovalcem, različnost ciljev šole, nemotiviranost za raziskovalno delo tako učencev kot učiteljev, ravnateljev in knjižničarjev, neustrezna strokovna usposobljenost ter pomanjkanje izobraževanja učiteljev in knjižničarjev kot mentorjev, neustrezno nagrajevanje mentorjev, neustrezno financiranje raziskovalne dejavnosti ipd.

1.1.1 Osnovna šola

V letu 1997 je bilo v Ljubljani 55 osnovnih šol s 26.082 učenci in 2.144 učitelji (Rudolf, 1998).

Preglednica 1: Udeležba OŠ pri raziskovanju v letu 1997 v Lj.

Število OŠ - z raziskovanjem	33	60%
Število OŠ - brez raziskovanja	22	40%
Skupno število OŠ - Ljubljana	55	100%

Grafikon 1: Udeležba OŠ glede na raziskovanje v letu 1997 v Lj.

Na osnovi objavljenih podatkov (Zaupajmo..., 1997) lahko ugotovimo, da je bilo v mladinsko raziskovalno dejavnost oziroma v javno predstavitev in tekmovanja pod naslovom "Zaupajmo v lastno ustvarjalnost" v Ljubljani v letu 1997 vključenih 33 osnovnih šol, kar predstavlja 60% vseh osnovnih šol v Ljubljani in več tistih šol, ki se s to dejavnostjo ukvarjajo, kot tistih, ki se ne.

1.1.2 Srednja šola

V letu 1997 je bilo v Ljubljani 33 srednjih šol, z 29.236 dijaki in 2.281 učitelji (Rudolf, 1998).

Preglednica 2: Udeležba SŠ pri raziskovanju v letu 1997 v Lj.

Število SŠ - z raziskovanjem	21	64%
Število SŠ - brez raziskovanja	12	36%
Skupno število SŠ - Ljubljana	33	100%

Grafikon 2: Udeležba SŠ pri raziskovanju v letu 1997 v Lj.

Iz zbranih podatkov (Zaupajmo..., 1997) je razvidno, da je bilo v Ljubljani v letu 1997 od vseh šol 64% tistih, ki so sodelovale pri mladinski raziskovalni dejavnosti.

Že sam način šolanja je v primerjavi z osnovno šolo razlog za različen način pripravljavanja raziskovalnih nalog. Zelo pomembni za sodelovanje so učni programi oziroma usmeritve srednjih šol, ki tovrstno dejavnost vzpodbujajo ali zavirajo. Glede na področja dela nudijo nekatere izobraževalne smeri manj možnosti za raziskovalno delo, in sicer zaradi narave učnega programa, možnosti pridobitve ustreznega mentorja in vrste raziskav, ki so primerne za ustrezno usmeritev.

1.2 Področja raziskovanja

Običajno se ob opredeljevanju ali razmišljanju, kaj so področja našega življenja, dela, poklicev, raziskovalnega dela in podobno, znajdemo v neugodni situaciji, kako naj to pravilno opredelimo. Podobna težava se pojavi, ko želimo primerjati področja raziskovalnega dela mladih v Ljubljani. Veliko več težav pa imamo, če želimo primerjati tovrstne podatke v Sloveniji, saj so področja opredeljena tako, kot si jih predstavljajo posamezne šole ali ustanove.

Ob pregledu objavljenih podatkov razdelitve področij na tekmovanjih in v zbornikih, ki vsebujejo povzetke raziskovalnih nalog za leto 1997 v Ljubljani, lahko ugotovimo, da je primerljivost možna med posameznimi osnovnimi

šolami in posameznimi srednjimi šolami, ni pa možna med osnovnimi in srednjimi šolami, saj so področja raziskovanja različno opredeljena.

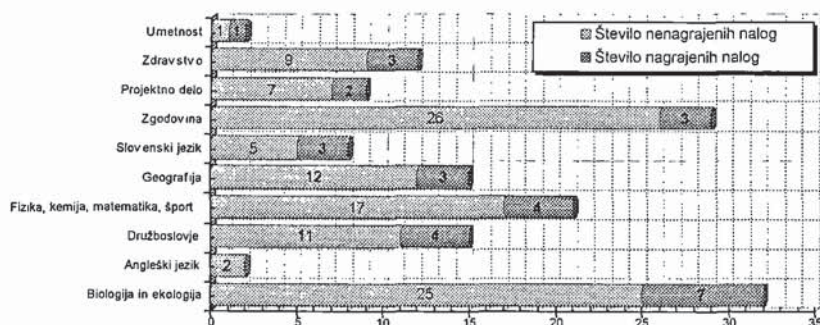
Takšni podatki nam onemogočajo kontinuiteto primerjave mladinskega raziskovalnega dela med osnovno in srednjo šolo glede na področja raziskovanja.

1.2.1 Osnovna šola

Skupno število učencev - mladih raziskovalcev je bilo v letu 1997 v Ljubljani 485. Skupno število raziskovalnih in projektnih nalog pa 145.

Preglednica 3: Področja raziskovanja glede na število nalog in nagrad v OŠ v letu 1997 v Lj.

Področja raziskovanja	Št. raziskovalnih nalog	Št. nagrajenih nalog
Angleški jezik	2	0
Biologija in ekologija	32	7
Družboslovje	15	4
Fizika, kemija, matematika, šport	21	4
Geografija	15	3
Slovenski jezik	8	3
Umetnost	2	1
Zdravstvo	12	3
Zgodovina	29	3
Projektno delo	9	2
SKUPAJ	145	30

Grafikon 3: Raziskovalne naloge glede na področja in nagrade v OŠ v letu 1997 v Lj.

Iz preglednice 3 in grafikona 3 je razvidno, da so področja raziskovanja definirana oziroma opredeljena nesistematsko.³ Nekatera so navedena posamezno, druga pa so združena, kot več področij v enem. Projektno delo je navedeno kot samostojno področje.

Iz predstavljenih podatkov bi lahko sklepali, da je bilo največ nalog s področja biologije, ekologije in zgodovine. Iz biologije in ekologije pa je bilo tudi največ nagrajenih nalog. Najmanj nalog, kakor tudi najmanj nagrad, je bilo s področja umetnosti in tujega jezika.

V osnovni šoli se teme, ki jih obravnavajo v raziskovalnih in projektnih nalogah, nanašajo v glavnem na okolje, v katerem raziskovalci živijo, njihovo zdravstveno, kakor tudi socialno varnost, vpliv modernega načina življenja na ekološke spremembe, šolsko okolje, čeprav jih zanima tudi preteklost ali natančneje zgodovina. To pa je le del področij, ki zanima mlade na splošno.

V današnjem času so odnosi med ljudmi zaradi tehnološkega napredka in zapostavljanja medčloveških odnosov zelo pomembni. Prav raziskave na področju sociologije bi lahko pripomogle k temu, da se medčloveški odnosi znotraj družine kot osnovne celice, kakor tudi odnosi v družbi kot okolju, s katerim živimo in delamo, ne bi slabšali.

Nagrade niso vedno merilo kvalitete, saj pri ocenjevanju vseh nalog ni sodelovala samo ena komisija, v istih pogojih dela, z ustrežno izobrazbo in znanjem, pač pa so bile komisije različne in temu primerno različni kriteriji, z različnimi mnenji, strokovnostjo in merili.

1.2.2 Srednja šola

Skupno število dijakov - mladih raziskovalcev je bilo v letu 1997 v Ljubljani 479. Skupno število raziskovalnih nalog 283.

Preglednica 4: Področja raziskovanja glede na število nalog, ocen in nagrad v SŠ v letu 1997 v Lj.

Področja raziskovanja	Skupno št. nalog	Št. ocenjenih nalog	Min. ocena	Maks. ocena	Št. nagrajenih nalog
Agrokultura	3	2	7,7	8,8	0
Arhitektura	4	1	9,4	9,4	0
Astronomija	3	3	7,7	8,8	1
Biologija	14	9	8,2	9,9	1
Ekonomija	9	7	7,5	9,4	1

3 *Povzeto po zborniku: Zaupajmo v lastno ustvarjalnost 1997.*

Področja raziskovanja	Skupno št. nalog	Št. ocenjenih nalog	Min. ocena	Maks. ocena	Št. nagrajenih nalog
Elektrotehnika	105	14	7,0	9,5	2
Etnologija	8	5	7,9	9,9	1
Filozofija	2	2	8,1	8,6	0
Fizika	6	3	7,6	9,8	1
Geografija	18	11	6,0	8,6	1
Izobraževanje	4	4	6,0	8,8	0
Kemija	6	5	7,0	8,7	1
Medicina	12	6	7,0	9,0	1
Psihologija	10	7	7,3	9,6	1
Računalništvo	15	11	8,1	9,6	2
Slovenski jezik	12	7	7,0	10,0	1
Sociologija	14	11	7,4	10,0	2
Tehnika	10	9	8,0	9,9	2
Tuji jeziki	7	6	7,6	9,3	2
Umetnost, umet. zgod.	4	4	6,2	9,8	1
Zgodovina	17	7	5,8	9,1	1

Zbrani podatki⁴ nam dajo 21 področij raziskovanja v srednjih šolah v Ljubljani v letu 1997. Razdelitev področij raziskovanja je bolj sistematska, poenotena, bolj se približuje razdelitvi učnih predmetov na srednjih šolah, ni pa primerljiva z razdelitvijo področij na osnovnih šolah. Težje primerljiva bi bila tudi razdelitev področij različnih srednjih šol po Sloveniji. Vse raziskovalne naloge na srednjih šolah imajo najprej predstavitev pred komisijo na matičnih šolah. Na mestni nivo tekmovanja se uvrstijo le pozitivno ocenjene naloge, zato podatki, objavljeni v zbornikih, zajemajo le pozitivne ocene od 5 do 10. Tako je bilo število ocenjenih nalog 134, razpon ocen pa od 5,8 do 10,0. Največ raziskovalnih nalog je bilo iz področja elektrotehnike, nato geografije, zgodovine, računalništva, sociologije itd. Projektnih nalog v podatkih za srednje šole ne najdemo.

Glede na zbrane podatke bi lahko sklepali, da je v srednji šoli resnost izdelave raziskovalnih nalog na višjem nivoju kot v osnovni šoli, saj so naloge tudi ocenjene. To pa nikakor ni reprezentativen podatek, ker naloge ocenjujejo različne komisije za različna področja, z različnimi kriteriji. V tem primeru bi lahko primerjali le naloge znotraj enega področja, če so jih ocenjevali isti člani komisije in pod enakimi pogoji, nikakor pa ne moremo primerjati področij

4 Povzeto po zborniku: *Zaupajmo v lastno ustvarjalnost 1997*.

med seboj oziroma ocen med različnimi področji. Tako ne moremo trditi, da so naloge z določenega področja boljše, bolj kvalitetne kot naloge z drugega področja, čeprav so dobile višjo oceno.

Objektivnost ocenjevanja bi bila približno ustrezna le, če bi imeli vsi mladi raziskovalci iste mentorje, delali v istih pogojih in imeli iste člane komisije oziroma iste kriterije. To pa je nemogoče, saj imamo različna področja raziskovanja in zanje različne strokovnjake, ki te naloge pomagajo vsebinsko oblikovati ali jih ocenjujejo. Zbrane statistične podatke moramo zaradi tega obravnavati le kot ilustrativne in ne kot objektivno realne ali merilo kvalitete, še manj pa kot reprezentativne za določeno skupino mladih raziskovalcev ali področij, ki jih raziskujejo.

Ocenjevanje moramo obravnavati le znotraj enega področja in le kot trenutno razvrščanje v določene ocenjevalne skupine, ki pa bi bilo v trenutku, ko bi zamenjali člane komisije, lahko drugačno.

2 Ali v knjižnicah dovolj zaupamo ustvarjalnosti mladih?

Na osnovi razgovorov z mladimi raziskovalci, mentorji, knjižničarji in lastnih izkušenj bi lahko rekli, da običajno mladim raziskovalcem ne zaupamo dovolj, njihovih dosežkov v večini primerov ne jemljemo dovolj resno in jih v praksi ne uporabljamo. Kljub temu, da je mladinsko raziskovalno delo namenjeno predvsem spoznavanju metodologije oziroma metod raziskovalnega dela, pa ne smemo prezreti dejstva, da so med temi mladimi raziskovalci že tudi taki, ki tovrstno delo pripravijo strokovno in vsebinsko tako kvalitetno, da bi njihove rezultate lahko koristno uporabili.

Kot primer neustreznega zaupanja mladim bi lahko šteli raziskovanje na področju varstva okolja ali urejanja prometne varnosti v določenem okolju. Strokovnjaki s teh področij niso dovolj seznanjeni z rezultati raziskovanja mladih, ki so s preprostimi raziskavami prišli do zanimivih ugotovitev. Rezultate so zbrali na osnovi določenih vzorcev, jih obdelali, zapisali in objavili v obliki naloge, članka ali ustnega poročanja. To pomeni, da raziskava na preprostem nivoju že obstaja. Če bi strokovnjaki vedeli za te naloge in njihove rezultate skrbno pregledali, bi lahko lastno raziskavo gradili na osnovi teh preprostih ugotovitev.

Za boljše obveščanje in informiranje o mladinskem raziskovalnem delu lahko veliko naredijo tudi knjižnice s pripravo strokovnih razstav, organiziranjem strokovnih srečanj med strokovnjaki in mladimi raziskovalci ter ustrezno

obdelavo raziskovalnih nalog, ki lahko postanejo bolj uporabne, če so dostopne širšemu krogu ljudi. Ali lahko potrdimo, da v naši knjižnici to že delamo?

V praksi se največkrat dogaja, da se določene osnovne ugotovitve začenjajo vedno znova in vedno prihajamo do istih dejstev, namesto, da bi že ugotovljene rezultate koristno uporabili in nadgradili. S tem bi priznavali drug drugega, si priznali določeno strokovnost, si med seboj pomagali, ugotovitve dograjevali in se dodatno usposabljali. Starejši bi mlajšim lahko z lastnimi izkušnjami in prakso ter strokovnim znanjem koristno svetovali in jim bili v veliko pomoč pri izobraževanju, obenem pa bi mlajši starejšim bili v pomoč pri iskanju novih idej, novih možnosti za rešitev problemov in raziskovalnih poti. Tudi s preprostimi idejami se namreč lahko ustvari in oblikuje visoko strokovno in kvalitetno rešitev ali možno pot do novih spoznanj in znanj.

Veliko pa je tudi raziskovalnih in projektnih nalog, ki nimajo neposredno uporabnih rezultatov. Uporabne postanejo šele takrat, ko jih opazijo tisti, ki jih konkretno področje zanima ter ob nalogi dobijo idejo za lastno delo ali ustrezno rešitev določenega problema. Kot dokaz pomembnosti je dovolj že, da nalogo nekdo opazi, postane pozoren na njeno vsebino ali pa mladi raziskovalec z nalogo le zadovolji željo po tem, da se preizkusi, če je za raziskovanje sposoben oziroma ga tovrstno delo zanima in pritegne. Kadar ta način dela zanj ni ustrezen, se bo raje posvetil tistemu kar ga bolj zanima, naredil nekaj koristnega. Toda, če določenih stvari ne poizkusi, ne pogleda, se jih ne loti bolj konkretno, sploh ne ve kakšne so, čemu so namenjene in kaj pomenijo.⁵

Dobra podpora mladim je tudi možnost za tako številčno pripravo raziskovalnih in projektnih nalog na šolah, kakršna je. Šola je namreč umeščena v določeno okolje in je del tega okolja, ki hkrati predstavlja tudi bivalni prostor ljudi. Seveda pa naj bi tudi to okolje, v katero spadajo tudi knjižnice, podpiralo raziskovalno dejavnost, če je zanj dovolj zainteresirano ali o tem dovolj informirano. Osnovno vodilo za raziskovalno delo bi moralo izhajati že iz samega učno-vzgojnega procesa, kjer bi moral biti raziskovalni način dela sestavni del učnega programa, kot nadgradnja za preverjanje in ugotavljanje dejstev ter faktografskih podatkov, ki jih vsebuje osnovni del učnega programa. Ustrezna kvaliteta tovrstnega dela pa bi morala biti podprta z relevantnimi viri informacij in literaturo, ki bi jo lahko ponudile ustrezne knjižnice.

Najlažje dosežemo določeno kvaliteto ali pozitivne rezultate dela, če je obravnavana tema iz našega okolja, naših potreb, želja, interesa in je v skladu z našimi zmožnostmi. To velja tudi za teme, ki bi jih lahko raziskovali mladi raziskovalci na področju knjižničarstva, kjer bi bili po strokovni usposobljenosti

5 *Povzeto po objavljenem gradivu: Mladinska raziskovalna dejavnost v Ljubljani, (1994, 1996 in 1998).*

in poznavanju stroke knjižničarji primerni mentorji. V splošnem bi na osnovi ustnih razgovorov z mladimi raziskovalci, mentorji, starši in knjižničarji lahko rekli, da okolje, razne inštitucije, krajevne skupnosti, razna društva, ki delujejo v javnem interesu in tudi nekatere knjižnice, ne podpirajo dovolj tovrstnega raziskovalnega dela mladih. Premalo se namreč zavedajo, da je to eden od konkretnih primerov, kako na preprost način, s preprostimi metodami lahko opozorimo na onesnaženost okolja, preveliko število avtomobilov na pločnikih, premalo sredstev za nabavo literature ter drugih virov informacij, neustrezno opremljenost knjižnic in podobno. Z mladinskim raziskovalnim delom osvestimo sokrajane za lastne posebnosti, jim ponudimo določeno veljavo v širši okolici in jih vključimo v svet kot enakovredne ostalim.

Zaposlene, ki so zadolženi za raziskovalno dejavnost mladih, lahko opozorimo na to, da ni njihova dolžnost le institucionalno podpiranje tega dela v obliki organiziranja tekmovanj, pač pa, da je prav tako potrebno sodelovanje z aktivnimi udeleženci (mladimi raziskovalci in mentorji oziroma ustreznimi strokovnjaki z določenih področij, med katere spadajo tudi knjižničarji). Razumljivo je, da je veliko lažje naročiti določeno raziskavo ustreznemu podjetju, izpolniti naročilnico ter tako dobiti ustrezne rezultate, brez razmišljanja o vključitvi mladih ljudi v reševanje problematike, ki jo obravnavajo.

Nekateri, med katere spadajo tudi določene knjižnice, že bolj cenijo delo mladih raziskovalcev, saj naloge ustrezno obdelajo, jih postavijo na knjižne police ali pa jih celo javno razstavijo, jih ponudijo kot gradivo za seminarske naloge, referate, predavanja, diplomske naloge in podobno. Drugi rezultate raziskovanja mladih objavijo, in sicer tako, da jih predstavijo v televizijski ali radijski oddaji, v ustreznem glasilu ali reviji ter ob tem ustrezno promovirajo lastno ustanovo, knjižnico in ob tem tudi različne dejavnosti, ki jih lahko ponudijo. Malo je primerov, kjer bi nalogo predstavili širši javnosti, naprimer kraju, kjer prebivajo raziskovalci, strokovnjakom iz industrije, inštitutom, uporabnikom knjižnice in podobno. Še manj pa je bilo doslej možnosti za medknjižnično izposajo raziskovalnih nalog kot dodatnega gradiva za študij ali pripravo drugih pisnih izdelkov.⁶ Vse tovrstne aktivnosti, ki so povezane z delom mladih raziskovalcev oziroma so temu naklonjene, so vsekakor v veliki meri odvisne od kraja, področja Slovenije, dejavnosti okolice in ustreznih strokovnjakov ter želje po spremljanju dogodkov, ki so v teku s časom. Odraž okolice je v tem primeru tudi delo knjižnic, spremljanje določenih ciljnih skupin v posameznih tipih knjižnic in ustrezno informiranje ter izobraževanje knjižničarjev na področju raziskovalne dejavnosti mladih.

6 Zbrano na osnovi razgovorov z mladimi raziskovalci, mentorji, knjižničarji, starši, lastnih izkušenj.

3 Knjižničarji kot mentorji oziroma somentorji

Trditev, da knjižničarji ne morejo biti mentorji mladim raziskovalcem, ni ustrezna, saj s takšno trditvijo izničimo knjižničarsko stroko kot enakovredno ostalim oziroma knjižničarstva ne obravnavamo kot enakovredno raziskovalno področje. Verjetno se le premalo zavedamo možnosti, ki nam jih lahko ponudijo mladi raziskovalci tudi na knjižničarskem področju in jih zato slabo izkoristimo. Tudi knjižničarstvo ima veliko področij, ki jih mladi radi raziskujejo kot naprimer: analiza domače in tuje literature, vrste ter ustreznost literature in informacij, ki jih nudijo različne knjižnice, predlogi za nabavo literature, kakor tudi analiza različnih ciljnih skupin v knjižnicah, uvajanje novosti in različnih dejavnosti, ki so odraz potreb okolij, v katerih knjižnice delujejo, aktivne pomoči mladim v obliki spoznavanja stroke preko prakse in analize rezultatov uvajanja določenih novosti. Kot somentorstvo oziroma knjižničarjev pomemben prispevek je lahko tudi svetovanje pri izbiri knjižnice, v kateri lahko mladi raziskovalci in njihovi mentorji dobijo ustrezno dodatno literaturo ali vire informacij, pomoč pri posredovanju literature preko medknjižnične izposoje, do katere sami nimajo dostopa zaradi oddaljenosti ali načina izposoje v določeni knjižnici, seznanjanje z možnostmi uporabe drugih tipov knjižnic kot so šolske (naprimer: specialne, visokošolske...), pomoč pri izbiri raznovrstnega gradiva, ki strokovno ustreza vsebini raziskave in ni običajni vir (prospekti podjetij, katalogi, slikovna gradiva o izdelkih, plakati in podobno), nudenje možnosti predstavitve in razstave končnega raziskovalnega izdelka v knjižnici ali drugi podobni ustanovi.

Kot somentorstvo knjižničarjev je mišljeno tudi zagotavljanje ustrezne literature za redno in permanentno izobraževanje učiteljev oziroma profesorjev kot mentorjev ter poznavanje in nabava ustrezne literature za kvalitetno oblikovanje pisnih izdelkov (po določenih standardih) raziskovalcev. Knjižničarji vseh tipov knjižnic so za mlade raziskovalce in njihove mentorje nujni strokovni somentorji, zlasti pri oblikovanju pisnih vsebin raziskovalnega dela. To zajema naprimer: pravilno navajanje uporabljenih virov oziroma citiranje literature, oblikovanje izvlečka in povzetka, pripravo kazal, ki kasneje služijo kot signalne informacije, ustrezno knjižničarsko obdelavo končnega izdelka raziskovanja, da si ga lahko izposodijo tudi drugi uporabniki ipd. K temu pa seveda sodi tudi nenehno in redno izobraževanje knjižničarjev ter seznanjanje z vsemi novostmi na področju knjižničarske dejavnosti ter seznanjanje z različnimi množičnimi mediji, ki dopolnjujejo knjižničarsko dejavnost.

Mladi se, ob pripravi raziskovalnih ali projektnih nalog, večinoma prvič srečujejo z ustvarjalnim delom, samostojnimi raziskavami, ki vključujejo tako seznanjanje z zadnjimi, najnovejšimi dosežki na določenem področju, kakor tudi zbiranje osnovnih informacij, njihovo ustrezno obdelavo, oblikovanje splošnih dejstev, novih spoznanj, iskanje možnosti za njihovo uporabo v praksi

ter nadaljnjem lastnem delu. Prvič se dejansko v lastni praksi srečujejo z vsebinami, ki so v njihovih učbenikih in učilnicah predstavljeni kot dokončna, izkristalizirana dejstva in informacije oziroma faktografski podatki. Mentorji, kakor tudi knjižničarji, lahko mladim posredujejo lastne izkušnje in koristne napotke, ob tem pa tudi obnavljajo in poglobljajo lastno znanje ter nadgrajujejo že obstoječe znanje in izkušnje.

Mentorji, somentorji in knjižničarji so velikokrat v stiski, saj postanejo vmesni člen med mladimi raziskovalci, ki pripravljajo raziskovalne ali projektne naloge, in organizatorji, ki od njih veliko pričakujejo. Stopnjo zahtevnosti nalog je zelo težko določiti, saj mentorji in knjižničarji na začetku premalo poznajo predznanje in interese mladih raziskovalcev. Zato je mogoče boljši način ta, da zastavimo cilje nekoliko višje in jih nato prilagajamo zahtevnosti, interesom, predznanju in možnostim ter delovnim pogojem za realizacijo zastavljenih ciljev.

Nekateri učitelji in knjižničarji za to delo niso pripravljeni žrtvovati svojega časa ali pa morda nimajo sposobnosti realizirati določenih idej, ne znajo posredovati drugim lastnega znanja in ne želijo sodelovati pri tovrstnem delu. Menijo tudi, da je raziskovalno delo na šolah premalo cenjeno in stimulirano, kar povzroča tudi nemotiviranost za delo tako mentorjev kot mladih raziskovalcev. Organiziranje tovrstnega dela je na področju Ljubljane in Slovenije neenotno, običajno s premalo jasnimi kriteriji za delo, preveč je prepuščeno samoiniciativnosti posameznih mentorjev, knjižničarjev ali celo samih raziskovalcev (brez ustrezne strokovne pomoči), kar ima v nekaterih primerih za posledico nestrokovnost izdelka. Drugi učitelji in knjižničarji so pripravljeni pri tovrstnem delu sodelovati, znajo poslušati razmišljanja mladih, ki živijo v drugačnem, tehnološko bolj razvitem času, kot so ga sami živeli, uresničevati ideje in zamisli, so se pripravljeni v določene teme strokovno poglobiti ali pa sami dajati pobude in predloge. Ob tem je najpomembnejše poznavanje načina razmišljanja mladih.

Le malo je sprotnih, novih informacij s področja raziskovalnega dela mladih, prav tako je organiziranih premalo izobraževalnih priprav za mentorje in knjižničarje. Velikokrat se pojavi problem, da učitelj – mentor ali knjižničar ne more enakovredno sodelovati pri pripravi raziskovalne naloge, saj ni seznanjen z uporabo različnih baz podatkov in interneta in ne pozna naslovov domačih in tujih revij, v katerih bi lahko našel ustrezne podatke in informacije. Največkrat je problem že znanje določenega tujega jezika ali pa prepoznavanje novosti, ki ni v skladu z njegovim pogledom na določeno temo ali vsebino. Premalo je prenosa izkušenj in znanja mentorjev s srednjih šol na osnovne šole in še manj z visokošolskega oziroma univerzitetnega nivoja študija na srednješolskega.

Težave nastopijo tudi pri vključevanju zunanjih mentorjev, ki niso učitelji ali niso direktno povezani z vzgojno-izobraževalnim delom. Običajno slabo poznajo učni program šole in konkreten raziskovalni problem in morajo mladi raziskovalci iskati pomoč pri knjižničarju ali informatorju, saj se sami ne znajdejo.

V literaturi, ki obravnava mlade raziskovalce, ne zasledimo podatka o tem, koliko je bilo v raziskovalno delo vključenih knjižničarjev kot mentorjev oziroma ali so knjižničarji sploh bili omenjeni. Ob tem se lahko vprašamo, zakaj si knjižničarji ne postavimo ustreznega mesta na področju raziskovalne dejavnosti mladih s tem, da postanemo enakovredni mentorji ali somentorji? Glede na to, da določenih področij raziskovanja mladih ne poznamo do podrobnosti, pa knjižničarji o tem znamo poiskati ustrezne podatke, informacije, poti in načine, da raziskovalec pride do zelenega rezultata. To velja predvsem za interdisciplinarna področja raziskovalne dejavnosti mladih, kot je na primer varstvo okolja.

4 Potrebne spremembe za boljše raziskovalno delo mladih in vloga knjižnic

- Obravnavati mlade raziskovalce kot celovite osebnosti, ki gredo skozi različna razvojna obdobja, živijo v različnih okoljih in sredinah ter so podvrženi različnim političnim in kulturnim ter družbenim sredinam.
- Država mora izdelati ustrezno strategijo razvoja raziskovalne dejavnosti mladih, pripraviti ustrezno kadrovsko politiko in finančna sredstva ter verificirane kriterije za ocenjevanje oziroma vrednotenje tako dela mladih raziskovalcev kot tudi njihovih mentorjev, članov ocenjevalnih komisij ter na ustrezno mesto uvrstiti tudi knjižničarje.
- Zakonsko je potrebno opredeliti raziskovalno delo mladih in določiti njegove cilje.
- Pripraviti je potrebno natančno definicijo raziskovalnega oziroma projektnega dela, opredeliti njune razlike ter cilje.
- Pripraviti vzorčno raziskovalno in projektno nalogo, in sicer na osnovi enotnih pravil ali standardov (za vsebino in obliko nalog), ki bo dostopna v vseh šolah in knjižnicah.
- Enotno določiti oziroma opredeliti področja raziskovanja, tako za slovenske osnovne kot srednje šole, da bi bile možne primerjave in kontinuirano delo mladih raziskovalcev tudi v obdobju dodiplomskega in podiplomskega študija.

- Opredeliti, kdo in pod kakšnimi pogoji je lahko mentor, zunanji mentor ali somentor.
- Motivirati, ustrezno stimulirati in s permanentnim izobraževanjem poskrbeti za aktivno vključevanje učiteljev in knjižničarjev kot mentorjev v raziskovalno delo mladih.
- Zagotoviti možnosti za objavo in dostopnost rezultatov raziskovalnega dela mladih.
- Pripraviti srečanja mladih raziskovalcev in strokovnjakov iz industrije ter ob tem predstaviti tudi posamezne poklice in možnosti štipendiranja.
- Organizirati srečanja mladih raziskovalcev z istih ali različnih področij raziskovanja ter jim predstaviti dostopnost literature in informacij.
- Omogočiti izposajo dobrih raziskovalnih nalog med šolami in v knjižnicah preko medknjižnične izposoje.
- Poskrbeti za ustrezno strokovno obdelavo in hranjenje raziskovalnih nalog.
- Poskrbeti za ustrezno predstavitev rezultatov raziskovalne dejavnosti mladih, njihovo upoštevanje standardov kvalitete ter skrb za nenehno izpopolnjevanje in izobraževanje in maksimalno uporabo knjižnic.
- Zagotoviti ocenjevanje kvalitete raziskovalnega dela in zdravo konkurenco.
- Poskrbeti, da bo v raziskovalno dejavnost vključenih čim več mladih, pa tudi knjižnic in raziskovalnih ustanov.
- Predloge mladih raziskovalcev upoštevati tudi pri nabavi literature in drugih virov v knjižnicah.
- Dati raziskovalcem za njihovo delo določeno priznanje oziroma jih ustrezno nagraditi.
- Zagotoviti ustrezno promocijo raziskovalnega dela mladih.
- Raziskovalno delo naj podpira tako družina, šola, knjižnice, okolje v katerem živimo, predvsem pa Zavod za šolstvo in ustrezna ministrstva.⁷

Tudi v knjižnicah se moramo zavedati, da so mladi naši bodoči uporabniki, ki si o knjižnici lahko že kot šolarji ustvarijo dobro ali slabo mnenje. Dobre uporabnike dobimo le, če jih pri njihovih raziskovalnih iskanjih vzpodbujamo in usmerjamo že kot učence, dijake, študente, mlade raziskovalce.

7 Predlogi so bili zbrani na osnovi razgovorov z mladimi raziskovalci, mentorji, knjižničarji, starši in na osnovi osebnih izkušenj z raziskovalnim delom mladih.

Zaključek

Iz analize zbranih in obdelanih podatkov za leto 1997 lahko ugotovimo, da je večina šol v Ljubljani, tako osnovnih kot srednjih, sodelovalo pri mladinski raziskovalni dejavnosti. Tovrstna dejavnost je potekala v obliki izdelave in predstavitve raziskovalnih in projektnih nalog pod naslovom "Zaupajmo v lastno ustvarjalnost". Potrebno pa bi bilo to dejavnost vzpodbuditi tudi na šolah, kjer še ne poteka.

Trditev, da mladi raziskujejo na vseh področjih znanosti je pravilna, če izhajamo iz omenjenih podatkov. Pozorni pa moramo biti na nujnost enotnega definiranja in poimenovanja področij raziskovanja, da bi bile možne primerjave podatkov, tako na področju Ljubljane kot širše Slovenije.

Podatki o številu mladih raziskovalcev, raziskovalnih in projektnih nalogah, sodelujočih šolah ter o organiziranih tekmovanjih mladih raziskovalcev dokazujejo, da je podpora mladim raziskovalcem sicer relativno dobra, vendar pa je tako predstavitev rezultatov njihovega dela, kakor tudi uporaba njihovih predlogov, raziskav in ugotovitev v širšem okolju, kamor spadajo tudi knjižnice, relativno slaba.

Z boljšim vključevanjem šol in knjižnic v svoje okolje in njihovo boljšo promocijo, bi veliko lažje sodelovale v organizaciji raziskovalnega dela mladih. Z ustrezno medijsko predstavitvijo bi lahko bila ta dejavnost v družbi bolj cenjena, mladi raziskovalci, pa tudi učitelji – mentorji in knjižničarji pa bi se lažje in hitreje uveljavili. Priznavanje mentorstva oziroma somentorstva knjižničarjem bi pripomoglo h kvalitetnejšim raziskovalnim nalogam oziroma pisnim izdelkom mladih, posredno pa tudi k ustrežnejši nabavni politiki knjižnic. Predpogoj pa je seveda poznavanje raziskovalnega dela mladih ter ustrezno redno in permanentno izobraževanje tako mentorjev kot knjižničarjev.

Glede na prizadevnost, zanimanje in rezultate mladih ter glede na kvaliteto njihovih izdelkov, si vsekakor zaslužijo dobre mentorje in pomoč svojih šol, kakor tudi knjižnic. Za njihovo delo jih je potrebno ustrezno motivirati in nagraditi tako, da se jim prizna vložen trud, aktivno, kreativno in samostojno delo. To se lahko stori z upoštevanjem raziskovalnega dela pri sprejemu na določeno šolo oziroma kasneje kot dodatno priporočilo pri iskanju zaposlitve.

Citirani viri

1. *Mladinska raziskovalna dejavnost v Ljubljani* (1994). Ljubljana: Mestna občina Ljubljana, Mestna uprava; Oddelek za kulturo in raziskovalno dejavnost; Služba za raziskovalno dejavnost.
2. *Mladinska raziskovalna dejavnost v Ljubljani* (1996). Ljubljana: Mestna občina Ljubljana, Mestna uprava; Oddelek za kulturo in raziskovalno dejavnost; *Služba za raziskovalno dejavnost*.
3. *Mladinska raziskovalna dejavnost v Ljubljani* (1998). Ljubljana: Mestna občina Ljubljana, Mestna uprava; Oddelek za kulturo in raziskovalno dejavnost; Služba za raziskovalno dejavnost.
4. **Rudolf, D.** (1998). *Osnovne, glasbene in srednje šole ob koncu šolskega leta 1995/96 in na začetku šolskega leta 1996/97*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. (Rezultati raziskovanj; št. 705).
5. Statistični urad Republike Slovenije (1997). *Seznam šol*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije (1 disketa).
6. *Zaupajmo v lastno ustvarjalnost 1997* (1997). Ljubljana: Mestna občina Ljubljana, Mestna uprava; Oddelek za kulturo in raziskovalno dejavnost; Služba za raziskovalno dejavnost.